

Tözsér Árpád

FAUSTUS PRÁGÁBAN*(Részlet egy drámai költeményből)*

Molnár Albert elbúcsúzik Westoniától és Prágától. Campanus mester a bécsi professzorság elfogadására és hitváltásra biztatja.

Prága, 1604. Molnár Albert bemutatja Rudolf császárnak a latin–magyar szótárát, melyet a császár kegyesen fogad. – Az udvari tanácsosok a tudóst közönséges reformációra való szándékkal s azzal vádolják, hogy a vásártéri Faustus-ház örögeivel cimborál. Pápistaságra a bécsi professzorság szép ígéretével intik. – Westoniáék lakása. (Elisabeth Weston – Westonia – angol származású, latinul író humanista költőnő, a „prágai Szapphó”, huszonekét éves, csinos fiatalasszony. Molnár jóakaró barátja. A férje Johann Leo von Isenach, gazdag ügyvéd, a pfälzi fejedelemség prágai követe, ez idő szerint – kémkedés vádjával – a császár börtönében ül.) Elisabeth – cemballón – madrigálokat játszik. Molnár kicsit odább ül, elmerülten hallgatja a zenét. Este van, a cemballó fölötti nyitott ablakon át belátszik a csillagos ég. Később a komorna, majd Campanus és Faustus szelleme be. (Campanus: Jan Campanus cseh humanista költő, a görög és latin nyelv tanára, Westonia volt hódolója. – Faustus szelleme: az elkárhozott Faustus azt a feladatot kapja Lucifertől, hogy – a földre visszatérve – Molnár Albertot az örök habozás állapotában tartsa. Ha a színen megjelenik, Molnár azonnal elbizonytalanodik a mondandójában, vagy éppen túlságosan szabad szellemű dolgokat mond.)

WESTONIA

(abbahagyja a játékot, kinéz az ablakon)

A menny roppant csembalóján mi zeng?

S fülünk – szűkös edény – fölfogja-e,

Ha minden égi forrásból kitör

a zene, az édes-bús madrigál?

Mintha mindig búcsúzna valaki,

s a sok bú az égben összeadódik,

s kipatakzik a csillagok szemén.

MOLNÁR

Ó, zenélj még, Elisabeth, zenélj!
Pár nap, s az idegen, ki köztetek
élvezhette szívek dús stallumát,
újra idegen lesz majd valahol –
Engem búcsúztasson most a zenéd!

WESTONIA

Albertus uram, emlékszel?, hetekkel
előbb én mondtam magam idegennek,
s te megvigasztaltál gyötrő bajomban,
s most téged ijeszt ugyanaz a kór?

MOLNÁR

Ha az ember nem ismeri az otthont,
a puszta négy falat is annak érzi –
De a dallamokban otthon vagyunk mind,
mind, akikben billentyűket talál
a rendszert befödő isteni kéz.
Clement Marot Dávid-zsoltárai
Csembalód húrjain zengtek-e már?

WESTONIA

(válasz helyett az L. zsoltárt kezdi játszani, indulatosan, energikusan)

MOLNÁR

Igen, az Úr vad zeneként szerezte
a szeleket s a zúgó vizeket,
s megrakta – madárfészket – szerelemmel,
csattogó dallal az emberszivet.
Hallva organonját egyházainknak,
hányszor éreztem úgy, hogy a zene
a teremtés, a létezés maga!
S hányszor éreztem készítést: valami
hasznót formázni saját szavamból!
Mint a te ódáid: zenét!, zenét!

WESTONIA

(átcsap a XXXV. zsoltár dallamába)

MOLNÁR

Pörölj, uram! – a zsoldár porba sújt,
hogy fölemelhessen – dárdák nyeléig!
Sok kétségem tussal fordul felém,
s a csövik elleneimre mutat!
(*Faustus megjelenik.*)
Aztán jön az ördög, s visszataszít
a dögletes igen-nemek közé.
Éretlen hull le szándékom gyümölcse,
s trágyázza a nem várt gondok gyomát.

WESTONIA

És ez mind-mind benne van a zenében!
A zsoldár – próba a földi perekhez.

MOLNÁR

Ó, hogy csodállak, fiatal barátnóm,
töretlen erődért a harcaidban! –
Mondd, férjed hogy van, a pöre hogy áll?
(*Faustus szelleme el.*)

WESTONIA

(*székével együtt elfordul a cemballótól, s arccal Molnár felé:*)
Úgy érzem, hogy azóta igazán
enyém, amióta börtönfalak
gyűrűzik. Ő bátor azt elviselni,
s én az vagyok kihozni onnan őt.
Kepler barátunk állta a szavát:
a felséges úr azt mondta neki,
férjem itthon lesz karácsony előtt.
Látva Bocskaiék sikereit,
lázognak a cseh protestánsok is,
s ha most Rudolf protestáns férjemet
elítélné, marólóg lenne az
a lázadók gyulladt sebeibe;
s ez most a császár úrnak nem hiányzik,
van elég baja a trónra törő
öccsével, nem vágyik két rossz közé –
A szász fejedelem követe is

közbenjárt már, úgy tudom, az ügyünkben,
s bár a pápahitűiek is dörögnek
(lám, az öreg rektort, Bachátiust
leváltották a tisztéből, szegényt!),
azért majdcsak kiderül az egünk!

MOLNÁR

Neked kiderül, s nekem beborul!
(Észbe kap, hogy kétértelmű dolgot mondott. Témát akar váltani.)
Nincs erőm külső pörökhöz, nagyobb
az én belső pöröm külső csatáknál,
s nincsen hozzá földi instancia!

KOMORNA

(be)
Nagyságos asszony!, Campanus magister
van itt, s kérdezi, hogy bejöhét-e?

CAMPANUS

(be)
Szívélyes üdvözet barátaimnak,
akik, öröömre, egymásnak is
barátai, s egyben bocsánatot
kérek, hogy a szórakozásukat
a jelenlétemmel megzavarom.

WESTONIA

Magister Campanus, vendége vagy
házamnak, légy hát üdvöz! Hogy nekem
barátom vagy-e, azt rég nem tudom.
Albertus búcsúzik, azért üzentem.
Elutazik – s még nem tudja, hová.
A kicsi Altdorfban a bizonyos
szükség, a roppant Bécsben a szűkös
bizonyosság várja, s ő habozik.

MOLNÁR

Bécs, a bizonyosság fenyegetőbb!
Riaszt, hogy ha most azt mondom: igen,

---

az elmémnek, mely ma még szabad állat,
egy szerződés majd a karámja lesz.

CAMPANUS

Albert barátom, Istent, ki szívünknek
vezényel, van úgy, hogy történelemnek
nevezzük, de lépése akkor is
elrendelés! Nem tudhatod, miért
vezényel Bécsbe az isteni terv!

MOLNÁR

Az isteni terv már bölcsőnkben ott van,
de az ördög ki is cserélheti!

CAMPANUS

Nem ismerek rád! Mintha már te is
megtértél volna a római hitre:
az ördög is bír szabad akarattal?

MOLNÁR

Előbb, mint felelnék, te válaszolj:
miért „te is?“, ki lett itt „római“?

CAMPANUS

Én magam! A történelem bejött
az egyetemre is, Bachatiust
leváltották, s a vad hitbéli harc
vesztése én lettem: hogy a kezünkben
maradjon az egyetem jogara,
vállalnom kellett a váltott hitet
s vele a rektori szolgálatot.
De ez már csak így van! Az iskola
templom, s a tanár benne áldozár,
felváltva áld és hoz áldozatot.

WESTONIA

Áldozatot!

(gúnyjal)

Szegény Campanusom,

már a másodikat hozza! Az elsőt
akkor hozta, mikor Bachatiust
beárulta, s vele férjemet is.
De az még csak szó volt, lenge madár,
lebbenő szárnyból kihulló pehely.
A vállalás, az már tett: áldozat,
az éh-madár áldozatára csap.

CAMPANUS

Mondd, Elisabeth, mondd, kiről beszélsz?
Én senkit el nem árultam!, a tények,
azok árulták el önmagukat!
A követ úr Pfalzból sok pénzt hozott
a cseh testvérek iskoláinak,
s a pénzt a Magnificus vette át –
tagadhattam volna e tényeket,
ám a vallatóim sokkalta jobban
tudtak mindent, mint én. Őszinte szívvel
sajnálom férjedet, s Bachátiust is,
de mi hasznosabb: börtönbe csukatni
magunkat avagy szolgálni tovább
az eszmét, a szellemet, a hazát!?
Tiszta lélekkel teszem ez utóbbit,
ha nem így tennék, volnék áruló,
árulója eszmének és hazának!

MOLNÁR

Bár ez ügy közvetlen engem nem érint,
mégis minden szótok szívemre vág.
Árulás az is, ha tétova nyelvünk
nem szól, mikor nemet kell mondani?
Akkor Unvertzagt bécsi levele
utazókosaramban szinte az!
„Igen” arra, amire – bár „talánt”
ütött erem – a szám néma maradt.
(*Megjelenik Faustus.*)
De mi van, ha minden tett árulás,
örvény a lélek csendes ósvizében?!
Nem árulásra születünk vajon?

Nem tudunk úgy tenni, hogy ne legyen
tettünk egy másik tett elárulása!,
s természetünk ellen minek rugózni?

WESTONIA

Van, ki szenved árulásaitól,
másnak a besúgás busás haszon,
s megint másnak az árulása tán
nem is árulás, mert lelke porondján
a jóval a jó küzd, s nem a gonosz.

CAMPANUS

(idegesen féláll, s erőltetett nyugalommal:)

Elisabeth, Albert, én búcsúzom!

Nem férek be tükrötökbe!, ti egymást
tükrözitek, s enyém széttöritek –

(Molnárhoz)

Albert, ha vívódó lelked lakában

boldog tudsz lenni, légy az!, bárhol is légy!

(Westoniához)

Hölgyem, szerettelek! Isten veled!

(Meghajlik, távozik, vele együtt elhagyja a színt Faustus is.)

WESTONIA

Legyen az Úr irgalmas tettető,

kis lelkéhez, mely összekeveri

a lélek pallóit deszkáival

a színháznak, s még csodálkozik is,

ha a palló visszavág s a ripacs

pfujokat kap zengő tapsok helyett.

MOLNÁR

A zenétől fényes arcunkat is

rosszul értette. – Jó Elisabeth,

pörölgjenek még szilaj ujjaid

a húrokkal s azok a zord világgal!

Sikoltson csembalód kínban, vajúdva,

szüljön égő fáklyát Hecubaként,

s legyek egy percre égő Prága én!

Hadd emelkedjem újból a magasba,
s nem bánom, utána hulljak a képzelt
égi lángokból földi sárba le –

Westonia balkan megint a XXXV. zsoltár dallamát kezdi játszani.

(Bárka, 2004/5.)

TŐZSÉR ÁRPÁD 1935-BEN SZÜLETETT GÖMÖRPÉTEREALÁN. VERSET ÉS ESSZÉT ÍR,
MŰFORDÍTÁSSAL FOGLALKOZIK. JÓZSEF ATTILA-DÍJAS.